

EGOKITZAPEN ZINEMATOGRAFIKOAK EGITEAREN GAINEAN

ETA ANTIGONEREN HITZAK IRUDI BILAKATU ZIREN

Tabakalerako zineman eskaini zuten orain aste batzuk Sophie Deraspen *Antigone* (2019). Sofoklesekin idatzitako tragedia greziarra oinarri hartuta, 109 minutuko lana gauzatu zuen Québeceko zuzendariak, orijinaletik modu ausartean urruntzen den bertsio librean. Abiapuntu gisa aurreko obra bat duten egokitzapenak egiteari buruz ari dira ondorengo lerroak.

 AINHOA GUTIERREZ DEL POZO

Absurdoak egiten zaizkit “liburua filma baino hobea zen” edo “filma liburuak adina arrakasta izan du” bezalako komentarioak. Absurdoagoak, ordea, oinarri hartu dugunaren kopia edo hura gainditzeko asmoak. Film bat ez da inoiz izango liburu bat, erreferentzia gisa hitz batzuk hartu dituen ikus-entzunezko lana baizik. Disziplina bakoitzak badu bere potentziala istorioak kontatzeko, eta, era berean, ezin dira hitzak eta irudiak parekatu, hizkuntza propioa baitu bakoitzak. Hitzek adina gozamen, plazer edo arbuio sor dezakete irudiek; irudiek bezainbesteko fikzioa eraiki, hitzek. Baina, nola *ikus*i Cortázarren kronopioak hauen ikusizintasunaren magia hautsi gabe? Nola *irakurri* David Lynch-en espazialitatea hondoa jo gabe? Bakoitzaren kodigoak ulertu eta baliatzean datza egokitzapenak. Eta akaso, orijinaletik urruntzeko lizentzia eskatzen du hori egiteak.

Obra guztiak mintzo dira aurretik egindako lanei buruz, nahigabeen bada ere; artearen historiaren zama ekidinezina da. Antzerkian eta musikan ohikoa da behin eta berriro besteen lanen bertsioak sortzea, oinarri dutenaren melodia edo hitzak gorde, eta handik aterata beste zerbait proposatzea. Zinemaren kasuan ere, askotan gertatzen da liburu bat oinarri duen gidoia idaztea. Batzuetan, liburu oso ezaguna ez bada, oharkabean pasatzen da film adaptatuaren oinarria; besteetan, filmaren arrakastak puztu egiten du liburu, edo alderan-

tziz. Harry Potter-en saga edo *Eraztunen jauna* izan daitezke horren adibiderik ezagunenak. Gogoan dut, baita ere, orain dela bi urte ikusitako Greta Gerwig-en *Emakumetxoak* (2019) filma, zeinak izen bereko liburu eta filmak zituen aurrekari eta oinarri gisa. Bertsioen kontua, halere, artearen sorreran kokatu beharko genuke, edo haratago joanda, gizateriaren funtsean: asmakizun on batek beti izango du hura garatzeko potentziala. Denboraren igarotzearekin, obra batzuk ahanzturan gelditzen dira, eta beste batzuk, ordea, iraun egiten dute; bertsioak badira gauzak iraunarazteko gako.

Harrigarria da gatazken luzapena denboran barrena, baita tramen errepikapena ere. Oso existentzial jarrita, esango genuke ez dugula ezer ikasi, eta harri berarekin estropezuka segitzen dugula lehengo garaietatik gaur egunera arte; ikusi besterik ez dago nola erretrata dezaketen aktualitatea orain dela hainbat mende sortutako kondairek. Mitoak, sarri, gizakiaren ahuldadeen inguruan mintzo dira, eta, akaso, hori da eternalki gazte izateko beren elixirra. Mitologiak beti du hanka bat fikzioan eta beste bat errealtatean, beraz finkoa den ardatza bada kondaira edo moralak, aldatzen dena testuingurua da. Agian ez da gauza bera moldaketa literalak egitea eta zerbait oinarri hartuta bertsio askea egitea. Oinarriaren fidelitasuna baino garrantzitsuagoa da, nire ustetan, beragandik urruntzea. Oreka ez da erraza. Halere, nago espekulatuzaileak izateko

konplexuak gaintik kenduta emaitza interesgarriagoak sor daitezkeela.

Sophie Deraspen filmean, *Antigone* familiarekin Québecen errefuxiatuta bizi den gazte algeriarra da. Pelikula hasterako, gurasoak ihesean galdu dituzte jada, eta Étéocle, Ismène eta Polynice anai-arrebek, hauen amonarekin, Montréal-en lortu dute asilo politikoa. Drama hasia dago jada; Polynice anaia trafikatzailerak atxilotzerako orduan, Étéocle erailko du Poliziak. Eztanda horren erdian, familiaren ezbeharren zerrenda luzatzen joango da, Sofoklesen tragediaren interpretazioan. *Antigone*ek, bere buruari ilea moztuta, anaia ordezkatzeko duen espetxean hark ihes egin dezan; deportazioa heriotza bera dela argi utzita, suizidioaren marka darama ekintzak. Gizarteak, familiagatiko sakrifizioa egiten duen heroizat hartuta, bere aldeko kanpaina erraldoia abiatuko du sare sozialetan eta herri mugimenduetan. Deraspek ez du zalantza egiten egokitzapenerako lizentzia askea hartzean: esaterako, Creonte, mitoan Tebasko agintari dena, Estatuak berak errepresentatzen du filmean. Hura da burua galtzen duena, botereak galbideratzen duena, eta *Antigone*ren heriotza eskatzen duena. Horrela, pertsonaiak metaforikoki islatzeko baimena hartuta, *Antigone*ren protagonismoa eta fokua jarrita, eta arbitrarioki hautatutako pasarteetan pisua erabakita, oinarri bat duen baina horrek baldintzatua ez dagoen obra sortu du zuzendariak. Kasu honetan, hariak ez du jarraitzeko

Filmaren fotograma.

beharra inposatzen, baizik eta zerbait kontatzeko erramintak sortzen ditu.

Egokitzapenetan kontuan hartu beharreko gauza da garaiak beti baldintzatu-ko duela obra. Esan nahi da: beste aro batera joan izanaren ilusioak gainean darama bere iraungitze-data. Ezin kontrola daiteke filmak aurrera egin ahala ikusleak poltsikoan duen mugikorrak egiten duen bibrazioa, eta kanpo munduaren ohartzea. Eta ondorioz, liluraz ikusle goa harrapatu eta segituan galtzeari beldurrik gabe, Deraspek mundu hori ere integratzen du obran. Errealitatearekiko zubia istripuz gertatu beharrean, filmak eraikitzea da gakoa. Honek ez du esan nahi lan guztiak orainaldian kokatu behar direnik, baina bai azpimarra liteke, akaso, ikusleari keinu egiteko beharra, eta distantziak apurtzearen garrantzia. Ikusleak bila ditzan erramintak bizi den munduaren inguruan pentsatzeko; finean, filmak koadroz kanpokoa eragiten uzteko. Munduarekin hitz egiteko gaitasuna behar du filmak, zein ordutan bizi den jakin. Antigonek Québecen errefuxiatuta bizi diren algeriarren bizitza kontatzea proposa lezake.

Emakume indartsuak protagonista gisa ezartzeak ez gaitu ezustean harra-

patu. Aspaldi da feminismoak gizarteari presio egiten diola gai hauek mahaigaineratzeko. Hortaz gain, Antigone botereari men egiten ez dion eta ezezkoa esaten dionaren ikur bihurtu da mugimendu feministan, nahia eta beharra legearen gainetik jarrita. Legeari ezetz esaten dion lehen emakumea, Eva bat, gizartearen babesa lortzen duena. Pelikulan eskaintzen duen migrazioaren inguruko zentzu komunak ultraeskuindar gobernu-politikei erantzuna eman nahi die. Forman ere ausarta da filma; sare-sozialen estetika erabiliz eta Facebook eta Instagrameko fotograma bidez eraikitzen dira pasarte batzuk, une batez fikzioa ere kolokan jartzen dutenak. Étéocleren heriotzean, adibidez, ingurukoek igotako instagram-istorioak eta WhatsAppeko argazkiak ageri dira, eta zalantzan jartzera garamatzate ez ote den gidoia benetan jazotako zerbaitetan oinarritu. Eta hala izan gabe ere, segidan lortzen du aferak ezagunak ditugun iruditeriak pizten. Mitoaren aktualizazioa harago doa, gainera. Hainbat kondairatan ageri dira ardi larrua jantzita nortasuna ezkatatzea lortzen duten heroiak. Istorioa ezagun dugu euskal mitologian, Tartalo kasu, baita Bibliako Esaú eta Ja-

koben pasartean. Azken horretan, anaia batek lenteja plater batengatik saltzen dio besteari premutasuna; gero, gaixo dagoela, anaia gazteenak ardi larrua jantzita engainatzen du aita trukea bete dadin, anaia zaharrena (eta handiena) dela antzetzuta artileari esker. Ikono-grafia hau guztia bizkarrean, Antigonek begietako lentilak eta tatuajeak erabilia engainatzen du kontrol poliziala anaia kartzelatik ateratzeko, mitoen egunera-tze distiratsuan.

Epaiketa gainean duela eta adingabeentzako zentroan itxita dagoela, Antigonek irudipenak ditu. Tiresias azaltzen zaio, Tebaseko igarle itsua, psikiatraren paperean. Horrek laburtzen du filmaren mezua: ausarta dena, beti biziko da gizarteak behartzen duen zurruntasunaren eta barruak eskatzen dion eromenaren artean. Hori da kondena. Kondairaren izenburuak ere gauza bera zioen lehendik; *Anti*, ukazioa edo aurkakotasuna; *Gone*, malgutasuna. Beraz, Antigone malguezin da, eta horrek darama tragediara. Zilegitasunaren inguruko obra honen egokitzapenak egungo gatazkak pentsatzera garamatza, hitzetatik irudietarako bilakaeran. Urrunera joateko bisarik eskatu gabe eginiko bidaian. ●